

VAI TRÒ CỦA THẦN ĐẠO TRONG ĐỜI SỐNG NGƯỜI NHẬT BẢN

THE ROLE OF SHINTO IN JAPANESE LIFE

Nguyễn Thị Hà¹, Nguyễn Khánh Chi¹, Hoàng Huyền My¹,
Luyện Xuân Phong¹, Hoàng Minh Hương^{2,*}

TÓM TẮT

Nghiên cứu dựa trên việc tìm hiểu, phân tích, thống kê để đưa ra cái nhìn tổng quan và toàn diện nhất về vai trò của Thần đạo trong đời sống của người Nhật Bản. Bên cạnh đó bài nghiên cứu cũng đã đưa ra được những vấn đề sâu sắc nhất của Thần đạo như các vấn đề về lịch sử hình thành, nguồn gốc, tình hình phát triển. Nhóm nghiên cứu đã làm nổi bật vai trò Thần đạo mang lại cho cuộc sống của người Nhật Bản về cả phương diện trong đời sống tâm linh cũng như đời sống - xã hội và văn hóa nghệ thuật; những điểm tương đồng và khác biệt đối với Phật giáo tại Việt Nam và Thần đạo tại Nhật Bản. Đây cũng là điểm mới của bài nghiên cứu.

Từ khóa: Thần đạo, vai trò, lịch hình thành, nguồn gốc, tình hình phát triển, đời sống - xã hội và văn hóa nghệ thuật, tâm linh, Phật giáo.

ABSTRACT

The study is based on research, analysis, statistics to give the most comprehensive and overview of the role of Shinto in the life of the Japanese people. Besides, the research paper has also raised the deepest problems of Shinto such as the issues of history of formation, origin, development situation. This authors highlighted the role that Shinto brings to Japanese life both in terms of spiritual life as well as social life and art culture; similarities and differences for Buddhism in Vietnam and Shinto in Japan, this is also a new point of the study.

Keywords: Shinto, role, formation schedule, origin, development situation, life- society and art culture, spirituality, Buddhism.

¹Lớp ĐH Ngôn ngữ Nhật Bản 01- K14, Khoa Ngoại ngữ, Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội

²Khoa Ngoại Ngữ, Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội

*Email: hmhuongnv@gmail.com

1. GIỚI THIỆU

Thần đạo được coi là tôn giáo bản địa của người Nhật Bản và là một trong những tôn giáo có nguồn gốc lâu đời, bắt nguồn từ những tín ngưỡng vốn có từ thời cổ đại, có lịch sử hàng ngàn năm tồn tại và phát triển. Thần đạo có ảnh hưởng rất lớn tới đời sống của con người, nó thực sự ăn sâu, bén rễ vào nền văn hóa của người Nhật. Đặc biệt hơn trong thời kỳ hiện đại, khi quá trình toàn cầu hóa và sự phát triển như vũ bão của cuộc cách mạng khoa học và công nghệ thì Thần đạo luôn hiện hữu và đóng một vai trò quan trọng trong đời sống tâm linh của con người. Thần đạo đã trở thành chỗ dựa tinh thần, nơi con người gửi gắm những ước mong, nguyện vọng với những hy vọng tốt đẹp. Do đó, nhóm nghiên cứu chọn đề tài "Vai trò của Thần đạo trong

đời sống con người Nhật Bản" nhằm đưa ra những kiến thức sâu nhất về vai trò Thần đạo - một trong những khía cạnh không thể thiếu khi nhắc đến nền văn hóa của Nhật Bản.

Nhắc đến Thần đạo chính là nhắc đến Nhật Bản, do đó Thần đạo có một vai trò rất lớn trong đời sống con người thể hiện trong tất cả các khía cạnh: văn hóa, xã hội, kinh tế, chính trị,... Trong nghiên cứu này, nhóm tác giả đưa một cái nhìn tổng quát về vai trò Thần đạo trong đời sống của con người Nhật Bản, qua đó nắm rõ hơn nhiều kiến thức xã hội về đất nước Nhật Bản.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Thần đạo là tôn giáo được hình thành và ra đời sớm dựa trên niềm tin của con người vào các đối tượng siêu nhiên trong tự nhiên. Nhật Bản là một quốc gia đa tôn giáo. Tại Nhật có rất nhiều tôn giáo khác nhau. Mỗi tôn giáo đều có một vẻ đẹp và vai trò riêng trong cuộc sống của con người Nhật Bản. Tuy nhiên, Thần đạo được biết đến là tôn giáo chính thống hơn tất cả những tôn giáo khác và có một vai trò quan trọng trong đời sống của con người Nhật Bản từ xưa tới nay. Nhóm nghiên cứu đã thu thập dữ liệu thông qua các tài liệu nghiên cứu trong và ngoài nước có liên quan vấn đề này.

Từ những nguồn tài liệu này, người viết đã sử dụng kỹ năng như liệt kê, phân tích, chứng minh, quy nạp. Đặc biệt, để làm sáng tỏ các luận điểm, luận cứ trong phạm vi đề tài, phương pháp nghiên cứu so sánh, đối chiếu.

3. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Nghiên cứu đã đưa ra cách nhìn tổng quan và toàn diện về vai trò của Thần đạo trong đời sống của người Nhật Bản. Bên cạnh đó nghiên cứu cũng đưa ra vấn đề về lịch sử hình thành, nguồn gốc, tình hình phát triển; những điểm tương đồng và khác biệt đối với Phật giáo tại Việt Nam và Thần đạo tại Nhật Bản. Nhóm nghiên cứu cũng chỉ ra được những tác động của xã hội như sự phát triển của khoa học kỹ thuật đã làm ảnh hưởng đến niềm tin tôn giáo; những giải pháp hữu hiệu để giữ gìn và truyền bá những điều tốt đẹp của hai tôn giáo này.

3.1. Khái quát về Thần đạo

Shinto (神道) hay còn gọi là Thần đạo là một trong ba tôn giáo chính tại Nhật Bản. Thần đạo là tôn giáo dựa trên niềm tin của con người vào các vị thần trong tự nhiên. Thần đạo chữ Hán là 神道 (Shinto) có nghĩa là "Con đường của Thần" (神の道 - kami no michi). Thần đạo mang màu sắc dân gian xưa của Nhật Bản, mang nét đặc trưng riêng của

phong cách Nhật Bản, đó là tin vào những điều kỳ lạ, bí ẩn của thiên nhiên. Thần đạo tạo nên những nét khác biệt đối với các tôn giáo khác, đậm chất bản sắc văn hóa người Nhật Bản và ta chỉ có thể tìm thấy Thần đạo ở đất nước Mặt trời mọc này.

Thần đạo được hình thành khi nhận thức của con người về tự nhiên - xã hội và chính bản thân mình còn giới hạn. Con người tại thời điểm này chưa giải thích được các hiện tượng tự nhiên khi chưa có sự xuất hiện của khoa học kỹ thuật, xã hội bị chi phối nhiều bởi tự nhiên. Người Nhật Bản đã tin rằng trong tự nhiên luôn tồn tại các thần linh và có sức mạnh, quyền lực thần bí... Con người Nhật Bản luôn tỏ ra tôn kính đối với các hiện tượng tự nhiên như mặt trời, gió, mưa hay thủy triều, ... Cứ vậy mà trong đời sống người Nhật Bản dần tồn tại các tín ngưỡng về các thần thiên nhiên, họ tin vào các vị thần và mong ước một cuộc sống tốt đẹp hơn.

Trước khi Phật giáo du nhập vào Nhật Bản, thần đạo chiếm vị trí độc tôn trong văn hóa của quốc gia này. Khi đó thần đạo chưa có tên chính thức mà mới chỉ đơn thuần là các tín ngưỡng, quan điểm dân gian. Con người tôn thờ các hiện tượng tự nhiên và các hoạt động tâm linh diễn ra chủ yếu dựa trên hệ thống quan niệm, tín ngưỡng của Thần đạo.

Phật giáo chính thức được truyền bá vào Nhật Bản vào khoảng năm 552 TCN, Phật giáo ngay lập tức có ảnh hưởng to lớn đến người dân nơi đây. Phật giáo trong thời điểm này phát triển mạnh mẽ vì nó có hệ thống giáo lý, những lễ nghi gần như là hoàn thiện. Số lượng người theo đạo Phật ngày càng tăng lên và có xu hướng trở thành một tôn giáo chính tại quốc gia này. Dù số lượng tín đồ của đạo Phật tăng lên đáng kể song do những tín đồ theo Thần đạo vẫn có thể tự do tham gia vào một tôn giáo khác nên niềm tin vào Thần đạo của con người vẫn được giữ gìn. Lúc này Thần đạo và Phật giáo cùng tồn tại song song và có vai trò tương đương nhau. Qua các thời kỳ, tại Nhật Bản đã có khoảng hơn 90.000 ngôi đền thờ các vị thần trên khắp cả nước. Bên cạnh đó, các lễ hội truyền thống văn hóa về các vị thần cũng được tổ chức quanh năm trên khắp cả nước. Các đền thờ nổi tiếng đã thu hút không ít du khách trong lẫn ngoài nước Nhật ghé thăm.

3.2. Vai trò của Thần đạo trong đời sống con người Nhật Bản

3.2.1. Vai trò của Thần đạo trong đời sống tâm linh

Thần đạo có một vai trò rất lớn tới đời sống tâm linh của con người Nhật Bản, nó ảnh hưởng rất lớn tới tất cả các nghi thức hay các hành động lớn nhỏ trong đời sống của con người Nhật Bản. Nhật Bản phụ thuộc rất nhiều vào sự ưu ái dù nhỏ nhất đến từ thiên nhiên. Người Nhật cổ với quan điểm vạn vật hữu linh đã sớm cho rằng tồn tại trong các sự vật hiện tượng là các vị thần có thể ảnh hưởng tới cuộc sống của họ. Vì thế, họ sung bái và tôn chúng lên thành shinzenkami (親善神) - những vị thần của tự nhiên, đặt niềm tin vào những vị thần này như một việc làm để cầu bình an hạnh phúc trong cuộc sống thường ngày. Đó cũng là cội nguồn ra đời tên gọi của các vị thần như: thăm

sấm, thần gió, thần mưa... mà trong đó nữ thần Mặt Trời là vị thần tối cao nhất. Trong cuộc sống thường ngày vẫn xuất hiện những vật chứng tâm linh, từ chiếc bùa may mắn tới việc tích cực tham gia vào các hoạt động tôn giáo. Vào các dịp lễ mọi người thường đi tới các ngôi đền thờ Thần đạo để viếng thăm, cầu nguyện, mua những chiếc bùa may mắn và họ vô cùng trân trọng nó. Họ thậm chí còn mời những vị thần tới nhà để ban phước cho họ. Những lễ hội được tổ chức ở khắp mọi nơi vào các dịp đặc biệt trong năm tùy từng địa phương để dâng lên các vị thần những lễ vật để bày tỏ lòng tôn kính của họ với các vị thần.

Niềm tin vào các vị thần không chỉ ở thời xưa mà trong thời hiện đại nó cũng được thể hiện sâu sắc thông qua nghi lễ Daijo-sai (tối ngày 14/11/2019, Nhật Hoàng Naruhito đã thực hiện nghi lễ Daijo-sai với nữ thần mặt trời Amaterasu Omikami để kế vị ngôi báu sau khi cha ông, Thái Thượng Hoàng Akihito thoái vị để trở thành tân thiên hoàng của Nhật Bản) có nghi lễ Đại thường tế - nghi lễ dâng cúng thức ăn. Nghi lễ này cũng có liên quan tới nữ thần Mặt Trời.

3.2.2. Vai trò của Thần đạo với đời sống - xã hội và văn hóa nghệ thuật

Thần đạo nhấn mạnh vào lòng yêu nước và trung thành với Thiên Hoàng như một đấng tối cao đại diện cho các vị thần. Nhật Hoàng đã được coi là người bảo vệ đức tin của Thần đạo. Thần đạo củng cố lòng yêu nước, hình thành nên tinh thần đoàn kết trong cộng đồng. Thiên Hoàng và Hoàng Hậu luôn tham gia vào các hoạt động nhằm khơi dậy tinh thần yêu nước các hoạt động nhằm phát triển đất nước. Các hoạt động hiện nay của Thiên Hoàng cũng hướng đến một giá trị nhân văn: đề cao tình yêu thương con người. Đó cũng là cách mà Nhật Bản truyền tải nền văn hóa hòa bình mà Nhật Bản đã nuôi dưỡng ra thế giới.

Người dân Nhật Bản đặt niềm tin vào Thiên hoàng với mong muốn Thiên hoàng sẽ giống như thần linh trở che và mang lại cho họ một cuộc sống bình an hạnh phúc. Để thể hiện sự tôn kính của mình với Thiên hoàng người dân Nhật Bản đã tạo ra 2 búp bê Dairi (内裏) và những món ăn có hình Thiên hoàng với Hoàng hậu. Con người Nhật Bản đã đưa Thiên hoàng vào trong văn hóa Nhật Bản vừa muốn thể hiện sự tôn kính coi trọng của mình với Thiên hoàng vừa muốn nhắc nhở thế hệ con cháu phải luôn tôn kính và nhớ tới Thiên hoàng.

Tôn trọng tự nhiên là nền tảng hình thành nên những triết lý trong tín ngưỡng Thần đạo và triết lý này ngày càng khắc sâu vào tiềm thức của con người Nhật Bản. Chính vì thế, các hoạt động của Thần đạo hoặc có ảnh hưởng từ Thần đạo thường gắn liền với các địa điểm thờ tự. Con người giao hòa với thiên nhiên, mong muốn mang thiên nhiên vào trong cuộc sống thường ngày đã tạo nên ý thức bảo vệ môi trường, bảo vệ những thứ đẹp để liên quan đến đức tin của mình.

Người Nhật mong muốn đưa cái đẹp vào trong từng khía cạnh văn hóa của mình. Họ đưa Thần đạo vào trong các khía cạnh của văn hóa như Văn học, nghệ thuật, phim ảnh,... với mong muốn đưa thần đạo vào trong cuộc sống

nhằm truyền tải tinh thần của đến thế hệ con cháu mai sau và cũng là cơ hội để họ đưa Thần đạo nói riêng và văn hóa nói chung vươn tầm thế giới.

3.3. Sự khác biệt của Thần đạo ở Nhật Bản và Phật giáo ở Việt Nam

Bảng 1. So sánh giữa Thần đạo ở Nhật Bản và Phật giáo ở Việt Nam

Điểm so sánh	Thần đạo	Phật giáo
Nguồn gốc	Thần đạo là tôn giáo bản địa của người Nhật Bản có nguồn gốc từ lâu đời.	Phật giáo du nhập vào Việt Nam khá sớm (khoảng thế kỉ thứ nhất, TCN).
Những quan niệm và đối tượng	Thần đạo hướng con người đến việc coi trọng, thờ cúng những điều siêu nhiên hơn so với Phật giáo.	Phật giáo hướng con người ta đến việc thờ cúng ông bà, tổ tiên như một cách bày tỏ lòng biết ơn.
Đặc điểm	Thần đạo mang màu sắc dân gian xưa của Nhật Bản không có những hình tượng trung tâm.	Phật giáo Việt Nam du nhập từ Ấn Độ song Phật giáo tại Việt Nam lại chịu ảnh hưởng từ Trung Quốc.
Đặc điểm	Thần đạo chủ yếu là thờ thần linh trong những sự vật hiện tượng đó, thần lửa, thần gió, thần mưa, thần sấm, thần suối, thần sông, thần núi, thần gạo, rồi thì thần đá, thần đường, thần biển, thần nhà, thần bếp,...	Phật giáo tăng cường kiểm soát xã hội bằng cách áp đặt một bộ đạo đức mới.
		Phật giáo xoay quanh hình tượng trung tâm là đức Phật.
Phạm vi	Thần đạo có phạm vi toàn xã hội tức là mọi người đều hướng về các vị thần trong tự nhiên.	Phật giáo có phạm vi gia đình vì mỗi gia đình có nguồn gốc, tổ tiên khác nhau

Bên cạnh những giá trị tốt đẹp, ngày nay Phật giáo cũng như Thần đạo đang bị lợi dụng để vụ lợi cá nhân. Tại Việt Nam tuy không khó để chúng ta có thể tìm thấy những hoạt động ý nghĩa của Phật giáo nhưng chúng ta có thể thấy rằng các hoạt động này đang bị lợi dụng. Chính điều này ảnh hưởng một phần không hề nhỏ tới niềm tin vào Phật giáo. Không chỉ Việt Nam mà tại Nhật Bản hoạt động tôn giáo cũng đang bị lợi dụng. Các hoạt động cúng viếng hay dâng lễ tại các ngôi đền cũng đang bị lợi dụng.

Phật giáo và Thần đạo trong xã hội hiện đại đang dần mất đi những giá trị tốt đẹp nên những biện pháp để giữ gìn và phát huy những giá trị ấy càng trở nên cần thiết hơn. Đối với các thanh thiếu niên thường thích tham gia vào các hoạt động tập thể sôi nổi, năng động vì thế việc tổ chức các lễ hội vừa đảm ứng được nhu cầu của giới trẻ vừa có thể truyền tải những giá trị nhân văn.

Tại Việt Nam, lễ Vu Lan đã trở thành một lễ hội để bày tỏ tấm lòng của những người con đối với đấng sinh thành với

những hoạt động như thả hoa đăng, chương trình hoa hồng cài áo... đã tiếp cận được nhiều bạn trẻ. Từ đó truyền tải giá trị của Phật Giáo luôn mong muốn con người hướng về cội nguồn. Hơn thế nữa, trong giai đoạn hiện nay Chính phủ Việt Nam cũng rất quan tâm đến các vấn đề tôn giáo và có những giải pháp để gìn giữ nét văn hóa tinh thần này, trong đó quan trọng nhất là tôn trọng và bảo đảm tự do tín ngưỡng, tôn giáo.

Không giống như Việt Nam, Nhật Bản có thể mạnh về phim hoạt hình hướng nhiều tới đối tượng là trẻ em và thanh thiếu niên. Việc lồng ghép những tư tưởng cũng như những vẻ đẹp về thiên nhiên của Thần đạo cũng củng cố được niềm tin của giới trẻ vào Thần đạo. Trong bữa cơm của người Nhật, mọi người trước khi ăn thường nói "Itadakimasu" để cảm ơn thức ăn. Điều này thể hiện được sự tôn trọng của con người đối với thức ăn - là các cây cối, hoa quả sinh sống trong tự nhiên. Chính vì thế đây là cách mà người Nhật lưu giữ những giá trị tốt đẹp của Thần đạo. Cùng với đó, bất kì một cá nhân nào cũng cần kiên quyết, lên án những hành động biến tướng tôn giáo, lợi dụng tôn giáo để vụ lợi cá nhân.

Vai trò của tôn giáo đối với đời sống của con người là vô cùng to lớn và không ai hay một tổ chức xã hội nào có thể phủ nhận điều đó. Mỗi tôn giáo có một vai trò và ảnh hưởng khác nhau mà nhóm nghiên cứu đã trình bày như phía trên. Đây cũng chính là điểm mới mà bài viết muốn đưa ra để bạn đọc có một cái nhìn toàn diện hơn về hai tôn giáo lớn của hai quốc gia khác nhau.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Đại học quốc gia Hà Nội - Trường đại học Khoa học xã hội và Nhân văn, 2007. *Văn hóa Phương Đông - truyền thống và hội nhập*. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [2]. Nguyễn Quốc Hùng, 2016. *Lịch sử Nhật Bản*. NXB Thế giới.
- [3]. Nguyễn Văn Tấn, 1962. *Việt Nam sử lược*. NXB Tự do.
- [4]. Phạm Hồng Thái, 2005. *Đời sống tôn giáo Nhật Bản hiện nay*. NXB Khoa học Xã hội.
- [5]. Phạm Hồng Thái, 2008. *Tư tưởng Thần đạo và xã hội Nhật Bản cận - hiện đại*. Viện Nghiên cứu Đông Bắc Á đã phối hợp với NXB Khoa học Xã hội.
- [6]. Hội Việt-Nam Nghiên-cứu Liên-lạc Văn-hóa Á-châu, 1961. *Văn hóa Á Châu*. Tạp chí Văn hóa Á châu, tập 4 (1-4), NXB Văn hóa- Văn nghệ.
- [7]. Viện Quốc tế nghiên cứu các tôn giáo, 1981. *Japanese journal of religious studies*. Viện nghiên cứu Nanzan.
- [8]. Tác giả Thanh An, 2015. *Sơ lược tìm hiểu về Thần đạo ở Nhật Bản, Trung tâm nghiên cứu tôn giáo*. Đại học quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh - Trường đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn.
- [9]. Diane Morgan, 2006. *Triết học và Tôn giáo Phương Đông*. NXB Tôn giáo.
- [10]. Floyd H. Ross và Giáo sư Tynette Hills & Dịch giả TT.Thích Tâm Quang, 2007. *Những tôn giáo lớn trong đời sống nhân loại*. NXB Tôn giáo.
- [11]. John Drange Olsen, 2005. *Thần đạo học*. NXB Lao động.
- [12]. Sueki Fumihiko, 2016. *Lịch sử tôn giáo Nhật Bản*. NXB Thế giới.
- [13]. Thomas F.Harrison & Lewis M. Hopfe, dịch giả: Văn Liên Phạm 2011. *Các tôn giáo trên thế giới*. NXB Thời đại.
- [14]. Tập thể tác giả Trung Quốc do Hoàng Tâm Xuyên chủ biên, 1999. *Mười tôn giáo lớn trên thế giới*. NXB Đông Phương Trung Quốc.